

Centraal Planbureau

CPB Achtergronddocument | 24 oktober 2014

Progressiefactor onder druk tijdens crisis

Erik Floor

Achtergronddocument

Progressiefactor onder druk tijdens crisis

Erik Floor

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
2	De progressiefactor.....	7
2.1	Endogene ontwikkeling en beleid.....	7
2.2	Literatuur	9
2.2.1	Caminada (1996).....	9
2.2.2	OESO (2005).....	10
2.2.3	Wolswijk (2007).....	10
2.2.4	Studiecommissie Belastingstelsel (2010).....	10
2.2.5	Bettendorf en Van Limbergen (2013)	11
3	De progressiefactor onder druk	12
3.1	Loon- en inkomstenheffing.....	14
3.2	Premies	17
3.3	Vennootschapsbelasting	18
3.4	Btw	20
3.5	Tabaksaccijnzen	22
3.6	Brandstofaccijnzen.....	23
3.7	Motorrijtuigenbelasting.....	24
3.8	Bpm.....	26
3.9	Energiebelasting.....	26
3.10	Overdrachtsbelasting.....	28
4	Conclusies	30

1 Inleiding

Sinds de start van de economische crisis zijn de belasting- en premieontvangsten duidelijk achtergebleven bij de groei van het bruto binnenlands product. Op korte termijn kan de macro-economische progressiefactor sterk fluctueren. Voor de ontwikkeling van de belasting- en premieontvangsten is van belang hoe de economische groei (bbp) is samengesteld. In het *CEP2014* is in een tekstkader ingegaan op de progressiefactor.¹ Dit achtergronddocument gaat dieper in op (de samenstelling van) de ontwikkeling van de collectieve inkomsten tussen 1998 en 2013. We laten voor verschillende belastingen zien welke oorzaken er zijn voor de lagere progressiefactor tijdens de crisis.

De noodzaak voor een verdere uitwerking is tweeërlei. Ten eerste zijn in de ramingen van het Centraal Planbureau de belastinginkomsten de laatste jaren substantieel overschat.² Daarnaast is het beleidsmatig relevant om inzicht te hebben in de verhouding tussen de ontwikkeling van het bruto binnenlands product en de belastinginkomsten. Dit geldt vooral voor ramingen voor de middellange termijn, zoals de doorrekening van verkiezingsprogramma's en het regeerakkoord. De verhouding tussen macro-economische ontwikkeling en belastingopbrengsten is ook van belang voor de berekening van het structurele saldo. Een volatiele progressiefactor betekent een volatiel structureel saldo, wat afdoet aan de effectiviteit van dat instrument.³

Een solide belastingbasis, die mee ontwikkelt met de groei van de economie, is in beginsel wenselijk. Wanneer de overheidsinkomsten voortdurend endogeen achterblijven bij het bbp en de overheidsuitgaven wel gelijke tred houden, is voortdurend een beleidsmatige ingreep nodig. Aan de andere kant kan overheidsbeleid gericht zijn op afkalving van de grondslag. Naast het genereren van opbrengst hebben bijvoorbeeld accijnsheffingen en milieubelastingen tot doel een gedragsverandering te bewerkstelligen. Daarnaast hebben belastingen tot doel om als automatische stabilisator van de economie te fungeren. Aangezien belastingen worden verondersteld mee te bewegen met de conjunctuur, nemen de inkomsten af bij lage economische groei en stijgen de inkomsten bij hoogconjunctuur.

We zullen ons focussen op de verhouding tussen de nominale aangroei van het bruto binnenlands product en de endogene ontwikkeling van de belastinginkomsten (de ontwikkeling exclusief het effect van beleidsmaatregelen). In een eerder verschenen Achtergronddocument is de beleidsmatige lastenontwikkeling besproken.⁴ Met deze dataset van beleidsmatige lastenmutaties hebben we de mogelijkheid om de endogene ontwikkeling van de belastinginkomsten te reconstrueren. We zullen onderscheid maken tussen enerzijds

---

¹ Zie kader 'Tijdens crisis macro-economische progressiefactor onder druk' in [CEP 2014](#), p. 69.

² Zie kader 'Waarom is de tekortraming voor 2015 opwaarts herzien?' in [CEP 2012](#), p. 83.

³ Suyker, W. en Hers, J., Structural budget balance: A love at first sight turned sour, CPB Policy Brief, oktober 2014.

⁴ Stuut, K., [De beleidsmatige lastenontwikkeling in Nederland](#), CPB Achtergronddocument, 19 maart 2014.

de ontwikkeling van de grondslag van de belasting ten opzichte van het bbp en anderzijds de (endogene) ontwikkeling van de belastinginkomsten ten opzichte van de belastinggrondslag. Het algemene beeld duiden we door afzonderlijke belastingen te ontleden. We geven onder meer aandacht aan de loon- en inkomstenheffing, de premieontvangsten, de vennootschapsbelasting, de btw en een aantal in omvang kleinere belastingen, zoals accijnzen en belastingen op huizen en auto's. We berekenen deelprogressiefactoren, zowel voor meerdere jaren als voor verschillende belastingsoorten. Bovendien onderscheiden we het achterblijven van de belastingbasis bij het bbp van het achterblijven van de belastingopbrengst bij de belastingbasis. Dit onderscheidt ons van eerdere studies.

2 De progressiefactor

De macro-economische progressiefactor is gedefinieerd als het quotiënt van de procentuele nominale mutatie van de endogene (voor beleid gecorrigeerde) belastingopbrengst en de procentuele nominale mutatie van het bruto nationaal product.⁵ Beide variabelen zijn uitgedrukt in lopende prijzen.

Een en ander leidt tot de volgende basale vergelijking, met B_t voor (beleidsarme) belastinginkomsten in jaar t en Y_t voor het bruto binnenlands product in jaar t :

$$1. \quad \pi_t = \frac{\frac{dB_t}{B_{t-1}}}{\frac{dY_t}{Y_{t-1}}}$$

Hierin is $dB_t = B_t - B_{t-1}$ en $dY_t = Y_t - Y_{t-1}$. Als de belastinginkomsten en het bbp zich gelijk ontwikkelen, is er sprake van een progressiefactor van 1.

Er ontstaat een probleem bij het berekenen van de progressiefactor als er in een bepaald jaar sprake is van een waardegroei van het bbp die ongeveer gelijk is aan nul. Dit leidt tot extreme progressiefactoren die weinig informatief zijn. Om dit te beperken, rekenen we ook met progressiefactoren die berekend zijn over een periode van zes jaar.⁶ Deze progressiefactoren geven bovendien een minder volatiel en meer trendmatig beeld van de ontwikkeling van de belastinginkomsten. Het gaat bij deze progressiefactoren om de voortschrijdende ontwikkeling. We definiëren de voortschrijdende progressiefactor als volgt:

$$2. \quad \pi_t = \frac{\frac{B_t - B_{t-6}}{B_{t-6}}}{\frac{Y_t - Y_{t-6}}{Y_{t-6}}}$$

Merk op dat we gebruik maken van de groeivoet over 6 jaar van de belastingontvangst en het bbp. Het gaat hier niet om een voortschrijdend gemiddelde.

2.1 Endogene ontwikkeling en beleid

Om de endogene progressie van de belastingen te kunnen weergeven, moet worden gecorrigeerd voor beleid. Als dit niet gedaan wordt, zullen beleidsmaatregelen een vertekende progressiefactor veroorzaken (zie figuur 2.1). Door gebruik te maken van de proportionele aanpassingsmethode van Prest is het mogelijk om voor progressiefactoren over een langere periode een goede schatting te maken voor de endogene ontwikkeling van de belasting.⁷

---

⁵ Vergelijk: Caminada, K., De progressie van het belastingstelsel, [proefschrift Amsterdam](#), 1996, p. 1.

⁶ Vergelijk: Caminada, K., De progressie van het belastingstelsel, [proefschrift Amsterdam](#), 1996, p. 33.

⁷ Prest, A., The sensitivity of the yield of personal income tax in the United Kingdom, *The Economic Journal*, 1962, p. 576-596.

In het eerste jaar is de voor beleid gecorrigeerde belasting B_1 gelijk aan $TB_1 - A_1$, waarin TB staat voor de totale belastinginkomsten en A voor autonome beleidsinvloeden.

In alle volgende jaren wordt B_t als volgt gedefinieerd:

$$B_t = (TB_t - A_t) \left(\frac{B_{t-1}}{TB_{t-1}} \right)$$

Door de correctie in jaar t te vermenigvuldigen met de ratio van de endogene en de totale belastingopbrengst verkrijgen we de cumulatieve effecten in jaar t .⁸

Op het CPB is een reeks met autonome beleidsmutaties beschikbaar die teruggaat tot het jaar 1998. Hierin is voor zowel de belastingen als de premies per beleidsmaatregel aangegeven om welk bedrag het gaat.⁹ De reeks is gebaseerd op de doorrekening van beleid in CEP- en MEV-uitgaven en heeft als zodanig een ex-ante karakter. Dit houdt twee dingen in. Ten eerste is het een doorrekening die plaatsvindt voor de introductie van beleid. Daadwerkelijke (gemeten) effecten zijn dan ook in beginsel niet opgenomen in de beleidsreeks.¹⁰ Ten tweede betreft het analyses die het directe effect op de begroting laten zien, zonder de indirecte macro-economische doorwerking daarbij te betrekken.¹¹ De effecten op economische groei, werkgelegenheid, consumptie of andere variabelen worden dus niet meegenomen, terwijl deze factoren wel het uiteindelijke effect van de maatregelen beïnvloeden.¹²

De beleidsreeks omvat dus alleen de directe ex-ante effecten op de belastinginkomsten. Het is ondoenlijk en vaak ook onmogelijk om voor elke afzonderlijke maatregel achteraf een inschatting te maken over de daadwerkelijke budgettaire impact. Maatregelen vallen vaak met elkaar samen, of hun werking wordt beïnvloed door externe factoren. Een ex-post evaluatie zal zodoende vaak geen betere inschatting van de omvang van een beleidsmaatregel geven dan een ex-ante inschatting.

Figuur 2.1 toont de endogene ontwikkeling van de collectieve inkomsten. In de periode die we analyseren, zijn de totale belasting- en premieontvangsten als aandeel bbp (collectieve lastendruk) eerst gedaald en daarna gestegen. Als we echter het beleid buiten beschouwing laten, dan zien we dat de (endogene) belasting- en premieontvangsten over nagenoeg de gehele periode zijn afgenomen. De endogene afname van de belasting- en premie-inkomsten is gecompenseerd door een beleidsmatige toename. Wanneer we niet corrigeren voor beleid zal dat de progressiefactor sterk beïnvloeden. Dit wordt overigens ook gevonden in een

---

⁸ Zie ook Bettendorf en Van Limbergen, De stabiliteit van belastingelasticiteiten in Nederland, [CPB Discussion Paper](#), 2013, p. 5.

⁹ Voor verdere informatie over de beleidsreeks zij verwezen naar: Stuu, K., De beleidsmatige lastenontwikkeling in Nederland, CPB Achtergronddocument, januari 2014, p. 14,15.

¹⁰ Uitzondering hier op zijn de Zvw-premies en de premies werknemersverzekering, die om pragmatische redenen worden herberekend voor het verleden. Zie verder: Stuu, K., De beleidsmatige lastenontwikkeling in Nederland, CPB Achtergronddocument, januari 2014, p. 14, voetnoot 32.

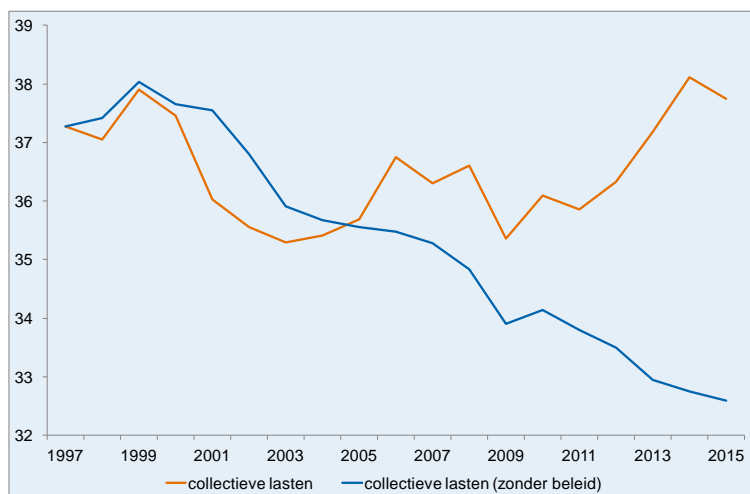
¹¹ De macro-economische doorwerking van maatregelen wordt door het CPB berekend met het Saffier-model. Wanneer de beleidsreeks wel macro-economische doorwerking zou bevatten, zou er sprake zijn van dubbeltelling in de raming.

¹² Bijvoorbeeld: een verhoging van het hoge btw-tarief heeft ex ante een positief budgettair effect. Door het hogere tarief wordt minder geconsumeerd, wat een negatief effect heeft op de btw-inkomsten. Dit laatste effect is macro-economische doorwerking, maar is niet meegenomen in de beleidsreeks.

studie van de Europese Commissie: het al dan niet gebruiken van beleidsmaatregelen kan de gevonden elasticiteiten sterk doen wijzigen.¹³

Figuur 2.1 Collectieve lastendruk (belasting- en premieontvangsten als % bbp)¹⁴

2.2 Literatuur

Deze paragraaf geeft een (beperkt) overzicht van de beschikbare literatuur op het gebied van de progressiefactor en de relatie tussen de groei van de overheidsinkomsten en de groei van het bruto binnenlands product. Er kan grofweg onderscheid worden gemaakt tussen twee soorten studies. De eerste groep gebruikt econometrische technieken om de belastingelasticiteit uit te rekenen (2.2.2 / 2.2.3 / 2.2.5 (/ 2.2.1)). De tweede groep maakt vooral inzichtelijk hoe op korte termijn de progressiefactor kan fluctueren en welke oorzaken daaraan ten grondslag liggen (2.2.1 / 2.2.4). Deze studie past in de laatste categorie.

2.2.1 Caminada (1996)

Caminada publiceerde in 1996 zijn proefschrift, getiteld 'De progressie van het belastingstelsel'.¹⁵ Hij gaat daarin zowel in op de micro-progressiefactor (op basis van microanalyse) als op de macro-economische progressiefactor. Deze laatste is in het kader van dit Achtergronddocument van belang. Caminada biedt een overzicht van methodes en literatuur en geeft inzicht in de belangrijkste problemen bij de berekening van de progressiefactor. Hij berekent voor de jaren 1960-1994 progressiefactoren van tussen de 0,63 en 1,80. Alleen eind jaren '70 en begin jaren '80 is de progressiefactor kleiner dan 1. De inkomstenbelasting blijkt de belangrijkste determinant van de progressiefactor. De deelprogressiefactor van de inkomstenbelasting is volgens Caminada ongeveer 1,2, maar dat wordt tenietgedaan door de lagere deelprogressiefactoren van de vennootschapsbelasting,

¹³ Princen, S., Mourre, G., Paternoster, D., Isbasoiu, G-A., Discretionary tax measures: pattern and impact on tax elasticities, *Economic Papers EC*, 2013.

¹⁴ Bij de beleidscorrectie is de macro-economische doorwerking van het beleid niet meegenomen.

¹⁵ Caminada, K., De progressie van het belastingstelsel, [proefschrift Amsterdam](#), 1996.

de btw en de accijnzen. De combinatie van de deelprogressiefactoren geeft een lange-termijn macro-economische progressiefactor van ongeveer 1.¹⁶ Caminada geeft aan dat macro-analyse van de progressiefactor nuttig is om tendenties waar te nemen, maar dat deze onvoldoende nauwkeurig is en te veel te fluctueert om gebruikt te worden voor inschatting van budgettaire effecten. Hij meent dat microanalyses hiervoor meer mogelijkheden bieden.¹⁷

2.2.2 OESO (2005)

Girouard en André berekenen de elasticiteit van verschillende belastingen ten opzichte van de output gap.¹⁸ Zij doen dit in het kader van hun OESO-studie voor een groot aantal landen, waaronder Nederland. In hun schattingen maken ze onderscheid tussen de elasticiteit van de belasting ten opzichte van de grondslag en de grondslag ten opzichte van de 'cyclische indicator', in het geval van Girouard en André de output gap. Zij vinden voor Nederland een totale elasticiteit van 1,7 voor de inkomstenbelasting en 0,6 voor de sociale premies. De elasticiteit van de vpb is volgens Girouard en André gelijk aan 1,5¹⁹ en voor de indirecte belastingen, zoals de btw, stellen ze voor elk land de elasticiteit vast op 1. De elasticiteit van de totale belastingen komt uit op 0,9. Binnenkort zal een update verschijnen van deze studie.

2.2.3 Wolswijk (2007)

Wolswijk vindt lange-termijngrondslagelasticiteiten voor Nederland door gebruik te maken van een lange dataperiode van 1970 tot en met 2005 en door te corrigeren voor beleid.²⁰ Hij vindt een elasticiteit van de inkomstenbelasting van 1,57 en van 1,07 voor de vennootschapsbelasting. Voor de btw vindt hij een elasticiteit van 0,9 en voor andere indirecte belastingen 0,55. Merk op dat het bij deze schattingen gaat om elasticiteiten ten opzichte van de (ruwe) grondslag van de belastingen. Overigens is er in de datareeksen van Wolswijk sprake van een trendbreuk, waardoor de elasticiteiten te hoog worden ingeschat.²¹

2.2.4 Studiecommissie Belastingstelsel (2010)

Bijlage 12 van de laatste Studiecommissie Belastingstelsel²² gaat in op de vraag of het belastingstelsel op de korte en de lange termijn solide is. De Studiecommissie presenteert een analyse voor de jaren 1980-2008 en vindt dat de macro-economische progressiefactor bij gebruik van een 5 of 10-jaars voortschrijdend gemiddelde sinds halverwege de jaren '90 lager ligt dan 1. De belangrijkste verklaring voor de lagere progressiefactor is in deze studie de toenemende hypotheekrenteaftrek in de loon- en inkomstenheffing.

---

¹⁶ Caminada, K., De progressie van het belastingstelsel, [proefschrift Amsterdam](#), 1996, p. 161. Deze schatting betreft de periode 1960-1994.

¹⁷ Caminada, K., De progressie van het belastingstelsel, [proefschrift Amsterdam](#), 1996, p. 91. De macro-economische progressiefactor wordt als zodanig niet door het CPB gebruikt in de raming van de collectieve lasten.

¹⁸ Girouard, N. en André, C., Measuring cyclically-adjusted budget balances for OECD countries, *OECD Working Paper*, 2005.

¹⁹ Deze elasticiteit is berekend als een afgeleide van de elasticiteit van de loonsom ten opzichte van de output gap en heeft als zodanig geen zelfstandige empirische onderbouwing.

²⁰ Wolswijk, G., Short- and long-run tax elasticities: the case of The Netherlands, ECB Working Paper Series no 763, 2007.

²¹ Bettendorf, L. en Van Limbergen, D., De stabiliteit van belastingelasticiteiten in Nederland, [CPB Discussion Paper](#), 2013, p. 17.

²² [Studiecommissie Belastingstelsel](#) 2010.

2.2.5 Bettendorf en Van Limbergen (2013)

In hun empirische onderzoek naar belastingelasticiteiten ten opzichte van de grondslag vinden Bettendorf en Van Limbergen dat de elasticiteit van de btw ongeveer gelijk is aan 1, zowel op de korte, als op de lange termijn.²³ Voor de loon- en inkomstenbelasting geldt dat de elasticiteit op korte termijn kleiner is dan 1, terwijl deze op lange termijn eveneens naar 1 toe gaat. Het ligt op basis van deze empirische studie voor de hand dat de progressiefactor op de lange termijn ongeveer gelijk is aan 1, omdat de loon- en inkomstenbelasting en de btw de hoofdmoot vormen van de Nederlandse belastingheffing (ruim 50%, inclusief loon- en inkomstenheffing).

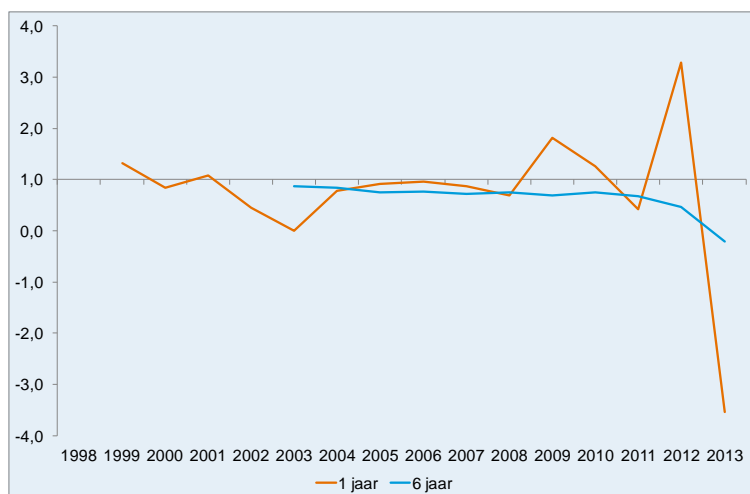
---

²³ Bettendorf en Van Limbergen, De stabiliteit van belastingelasticiteiten in Nederland, [CPB Discussion Paper](#), 2013.

3 De progressiefactor onder druk

In figuur 3.1 zijn de progressiefactoren van de totale belasting- en premieontvangsten gepresenteerd. De jaar-op-jaar ontwikkeling van de progressiefactor is vrij volatiel, wat afneemt als er gekozen wordt voor een voortschrijdende progressiefactor over zes jaar.²⁴ We zien dat de progressiefactor na de millenniumwisseling lager is dan 1.

Figuur 3.1 Macro-economische progressiefactor belasting- en premieontvangsten

In 2012 en 2013 was sprake van een zeer beperkte waardegroei/krimp van het bbp. Dit leidt ertoe dat het in paragraaf 1.1 besproken probleem van de lage noemer zich hier voordoet bij de 1-jaars progressiefactoren. Daarnaast moet worden aangetekend dat in 2009 en 2012 de nominale economische groei negatief was. In dat jaar namen ook de overheidsinkomsten af, zodat een positieve 1-jaars progressiefactor resulteert.

Figuur 3.2 Groei nominaal bruto binnenlands product (in %)

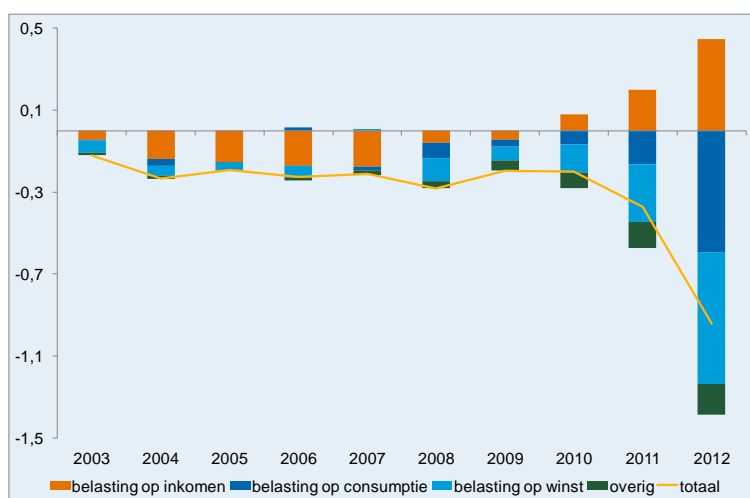

²⁴ Zie vergelijking (2).

Voor de analyse van de progressiefactor is het van belang om inzicht te krijgen in de progressiefactor per belasting. Immers, elke belasting kent zijn eigen grondslag. In deze sectie zal worden ingegaan op een aantal belastingen en premies, die totaal meer dan 95% van de totale overheidsontvangsten omvatten.²⁵ Elke belasting wordt kort omschreven en er wordt aangegeven wat in de analyses belangrijke knelpunten zijn. Het verloop van de progressiefactor zal worden gepresenteerd en deze zal worden uitgesplitst in twee componenten: de verhouding van de belasting ten opzichte van (een proxy voor) de belastinggrondslag en de verhouding van de belastinggrondslag ten opzichte van het bruto binnenlands product. De belastinggrondslag is niet exact te bepalen, dus de decompositie is indicatief.

De belangrijkste determinanten van de macro-economische progressiefactor zijn de loon- en inkomstenheffing, de premieontvangsten en de btw. Figuur 3.3 laat zien welke belastingsoorten bepalend zijn voor het afwijken van de voortschrijdende progressiefactor van 1.²⁶

Figuur 3.3 Afwijking van de macro-economische progressiefactor van zes jaar van 1, opgesplitst naar belastingsoort²⁷

Figuur 3.4 geeft cumulatief in mld euro aan hoe groot het verschil is tussen de situatie waarin de belasting- en premieontvangsten zich proportioneel hadden ontwikkeld ten opzichte van het bbp en de werkelijke ontwikkeling (gecorrigeerd voor beleid). Uit deze figuur wordt een aantal zaken duidelijk. Ten eerste geeft deze aan dat de vennootschapsbelasting in mld euro het meest bijdraagt aan het niet proportioneel

²⁵ Belastingen waar we aan voorbij gaan, zijn onder meer de frisdrankbelasting, de belasting op financiële en kapitaaltransacties, de bankenbelasting, de kansspelbelasting en de meeste lokale belastingen.

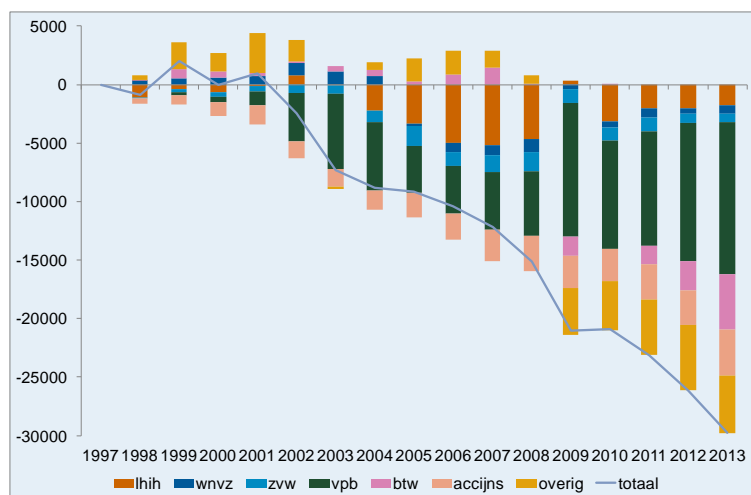
²⁶ De afwijking van de voortschrijdende progressiefactor (6 jaar) van 1 zijn gewogen naar belastingopbrengst: $\pi_{t,i} =$

$$\sum \left(\frac{B_i}{B} * \left(\frac{\frac{B_{it}-B_{it-6}}{Y_t-Y_{t-6}}}{\frac{B_{it-6}}{Y_{t-6}}} - 1 \right) \right)$$

²⁷ Dit betekent dat er bij 0 geen afwijking is van de verwachte progressiefactor van 0. Onder de 0 betekent dat de progressiefactor kleiner is dan 1 en vice versa. Het jaar 2013 is niet opgenomen in figuur 3.3, vanwege uitschieters van de opsplitsing naar boven en naar beneden. De 6-jaars progressiefactor als zodanig wordt nauwelijks gedreven door een lage nominale economische groei, zie figuur 3.2.

meelopen van de endogene belastinginkomsten met de ontwikkeling van het bbp. Daarnaast zijn ook de inkomsten uit accijnzen achtergebleven bij de economische groei. Gegeven de relatief beperkte omvang van deze belastingen is de afwijking van de ontwikkeling van het bbp substantieel te noemen.

Figuur 3.4 Cumulatief verschil tussen werkelijke belastingontvangsten en belastingontvangsten bij proportionele ontwikkeling (in mln euro)

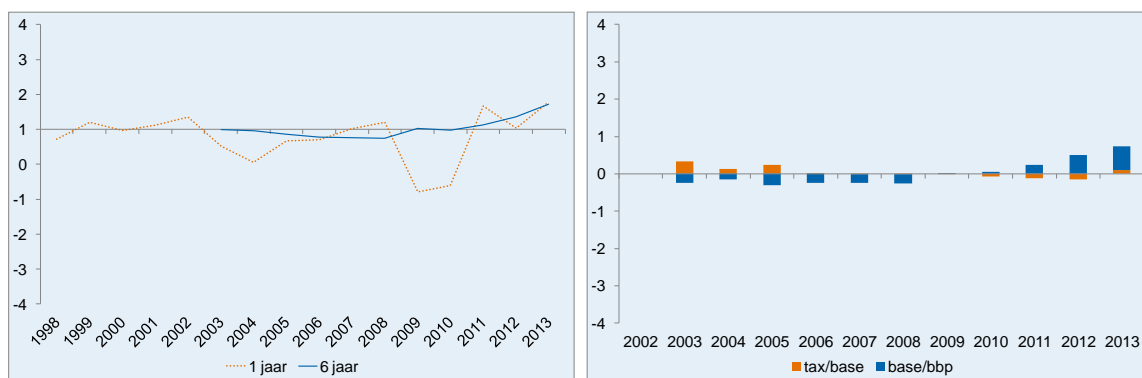

3.1 Loon- en inkomstenheffing

De grootste belasting binnen ons belastingstelsel betreft de loon- en inkomstenheffing. Deze heffing, die een combinatie is van de loon- en inkomstenbelasting en de premies volksverzekering, genereert ruim 35% van de inkomsten van de Nederlandse overheid (exclusief aardgasbaten). De loonbelasting is een voorheffing op de inkomstenbelasting. De inkomstenbelasting kent vier schijven in box 1, waardoor de heffing progressief is. De heffing in de eerste twee schijven wordt gecombineerd met een premiedeel ter financiering van de volksverzekeringen. De inkomstenbelasting kent naast de loonbelasting en de premieheffing in box 1 ook de box 2-heffing (aanmerkelijk belang) en de box 3-heffing (sparen en beleggen).²⁸ Door het progressieve karakter van de heffingen in box 1 is de verwachting dat op de lange termijn de progressiefactor groter is dan 1. Wanneer de loonsom sneller stijgt dan de inflatie, zullen inkomens tegen hogere tarieven worden belast, waardoor de belastingopbrengsten sterker toenemen dan het bruto binnenlands product. Daarnaast vormen aftrekposten een bron van afwijking voor de progressiefactor. Dit geldt bijvoorbeeld voor de hypotheekrenteaf trek: bij een huizenprijs die sneller toeneemt dan het bbp, neemt de hypotheekrenteaf trek toe, waardoor de inkomsten uit de loon- en inkomstenheffing endogeen zullen afnemen, relatief ten opzichte van het bruto binnenlands product.

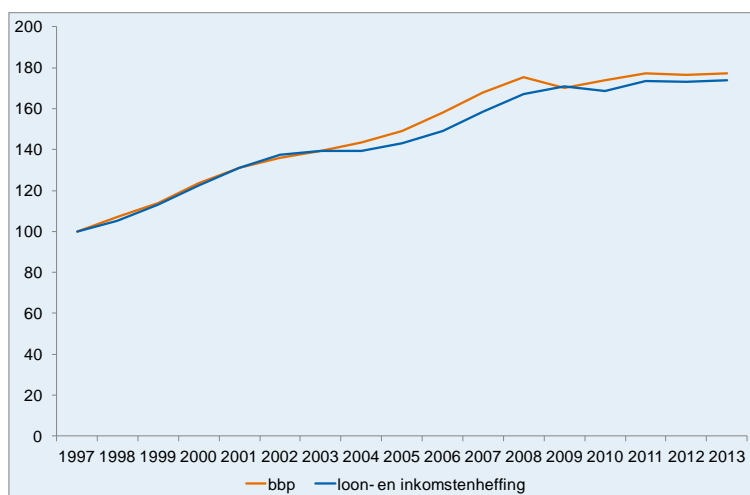
²⁸ De heffing in box 2 is proportioneel. De heffing in box 3 is licht progressief, vanwege het heffingsvrij vermogen.

Figuur 3.5 Progressiefactor loon- en inkomstenheffing (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)

In de figuur zien we dat de 6-jaars progressiefactor over tijd zich zowel boven als onder de 1 beweegt.²⁹ Opvallend is dat het kantelpunt aan het begin van de crisis plaatsvindt en dat daarna de progressiefactoren hoger liggen. Uit de rechterfiguur blijkt dat we de oorzaak moeten zoeken bij de verhouding tussen de grondslag en het bruto binnenlands product.³⁰ De verhouding tussen belastingopbrengst en de relevante grondslag blijft over tijd vrij constant. De meest voor de hand liggende verklaring is dat de arbeidsmarkt vertraagd reageert op een recessie: het macro arbeidsinkomen reageert daardoor in eerste instantie minder sterk op de conjunctuur dan andere inkomenscomponenten.

Figuur 3.6 Index bbp en loon- en inkomstenheffing

Zoals we bij de vennootschapsbelasting zullen zien, wordt een recessie in eerste instantie opgevangen door de winst.³¹ Pas in tweede instantie gaat de werkgelegenheid dalen en blijven de lonen achter waardoor het macro arbeidsinkomen minder snel stijgt of zelfs daalt.

²⁹ De 1-jaars progressiefactor blijkt vaak te volatiel om te analyseren.

³⁰ De grondslag betreft een zo sterk mogelijke benadering van de daadwerkelijke grondslag. Het gaat om lonen en uitkeringen, minus aftrekposten voor pensioen en kosten van het eigen huis.

³¹ Merk op dat dit effect eveneens (beperkt) van invloed is op de loon- en inkomstenheffing. Ook zelfstandigen vangen als eerste de schokken op van de conjunctuur. Zie ook het kader '[Onzichtbare werkloosheid onder zelfstandigen](#)' uit *CEP2014*.

Andersom wordt een sterk groeiende economie pas op termijn gevolgd door stijgende lonen. Hierdoor krijgt de loon- en inkomstenheffing een anticyclisch karakter.

In het eerste decennium van de 21e eeuw lag de progressiefactor voor de loon- en inkomstenheffing vaak lager dan 1. De Studiecommissie Belastingstelsel geeft aan dat de oorzaak hiervan onder meer gezocht dient te worden in de toenemende grondslagerosie als gevolg van de stijgende aftrekbare kosten eigen woning. In de periode 1995-2007 heeft de grondslag van de hypotheekrenteaftrek zich twee maal zo snel ontwikkeld als het bruto binnenlands product. Dit is niet anders in de periode tot 2011. Uit figuur 3.7 volgt dat de fiscale kosten van de eigen woning veel meer zijn gestegen dan het bruto binnenlands product. Dit komt met name door de terugval van het bbp in 2009, die geen direct effect heeft gehad op de fiscale kosten van de eigen woning. Woningen die voor een lagere prijs zijn gekocht, maken in het begin van de crisis slechts een beperkt onderdeel uit van de totale fiscale kosten van de eigen woning.

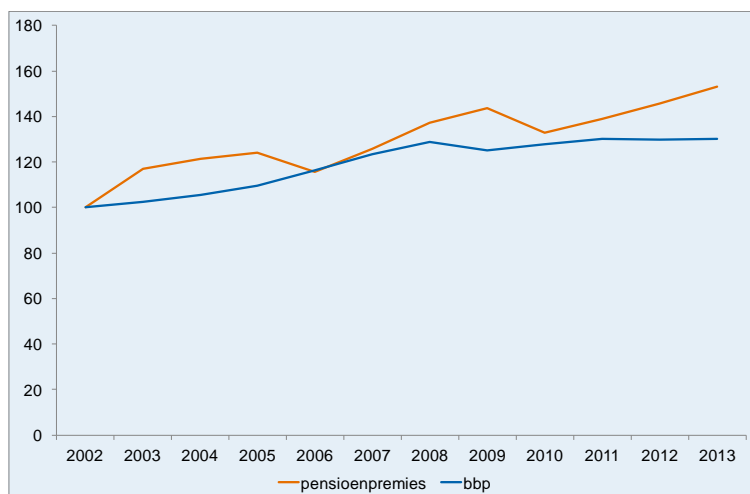
Figuur 3.7 Index van aftrekposten in box 1 en bbp (bron: CBS)

Andere oorzaken van de lagere progressiefactor van de loon- en inkomstenheffing in de eerste helft van het vorige decennium zijn volgens de Studiecommissie: een negatieve ontwikkeling van de werkgelegenheid, beperkte loonontwikkeling en stijgende pensioenpremies. Dit laatste verschijnsel speelt ook in de laatste periode van onze analyse, zoals is te zien in figuur 3.8, hoewel het niet opweegt tegen de genoemde macro-economische effecten in die periode.

Figuur 3.8 Index van bbp en totaal betaalde pensioenpremies

3.2 Premies

Naast de in de loon- en inkomstenheffing geïntegreerde premies volksverzekeringen maken ook premies voor de werknemersverzekeringen en de Zvw-premies deel uit van de collectieve inkomsten. De werknemersverzekeringen verzekeren werknemers van behoud van inkomen bij werkloosheid, ziekte of arbeidsongeschiktheid. Werkgevers betalen verschillende premies voor deze verzekeringen. De grondslag van de premies werknemersverzekeringen is sinds de invoering van de wet Uniformering loonbegrip in 2013 gelijk aan die van loon- en inkomstenheffing, met dien verstande dat er een maximale premieloongrens is (ongeveer 50.000 euro). Over inkomen boven die grens hoeft geen premie te worden betaald.

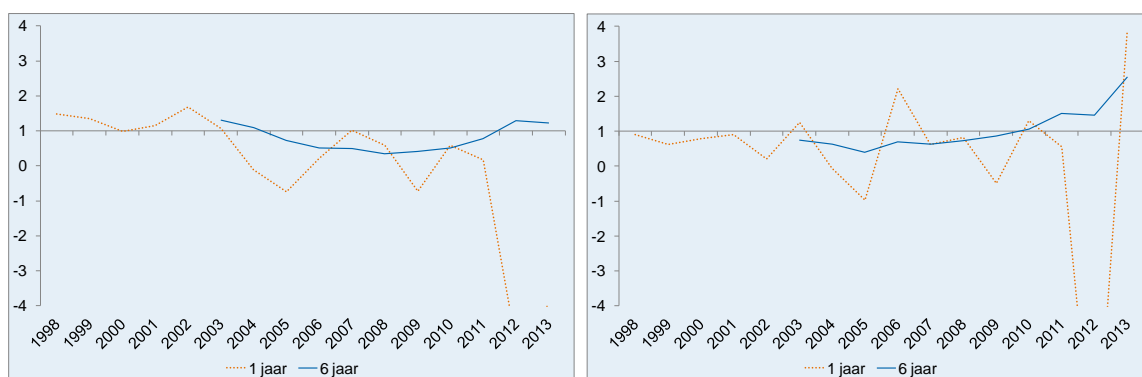
Sinds 2006 worden de zorgverzekeringen op twee manieren gefinancierd. Ten eerste is er de nominale premie die door de burger wordt betaald aan de verzekering. Daarnaast is er een inkomensafhankelijke bijdrage die wordt betaald door de werkgever over dezelfde grondslag als bij de hierboven besproken werknemersverzekeringen. Inkomen dat niet uit loondienst wordt verkregen, zoals winst uit onderneming en uitkeringen, is ook onderworpen aan de premieheffing.

In figuur 3.9 zien we dat zowel de premies werknemersverzekering, als de Zvw-premies een met de loon- en inkomstenheffing vergelijkbare trend volgen. Dit is niet verrassend, daar zij allen in grote lijnen gebaseerd zijn op dezelfde grondslag. Een belangrijk verschil tussen de premies enerzijds en de loon- en inkomstenheffing anderzijds, namelijk de progressieve heffing in de loon- en inkomstenheffing, komt tot uiting in een iets hogere ligging van laatstgenoemde. De 1-jaars progressiefactor van de Zvw-premies toont sterke afwijkingen rond 2006. Dit is het gevolg van de aanpassing van het zorgverzekeringsstelsel in dat jaar.³²

³² Zie voor meer informatie over de stelselwijziging in 2006 en de doorwerking daarvan op de lastenontwikkeling: StuuT, K., [De beleidsmatige lastenontwikkeling in Nederland](#), CPB Achtergronddocument, 19 maart 2014, p. 28, 29

De zorgpremies worden kostendekkend vastgesteld. De aanpassing van de Zvw-premies aan de Zvw-uitgaven is een beleidsmutatie, waarvoor wordt gecorrigeerd. Een stijging van de zorguitgaven zien we dus niet terug in de progressiefactor.

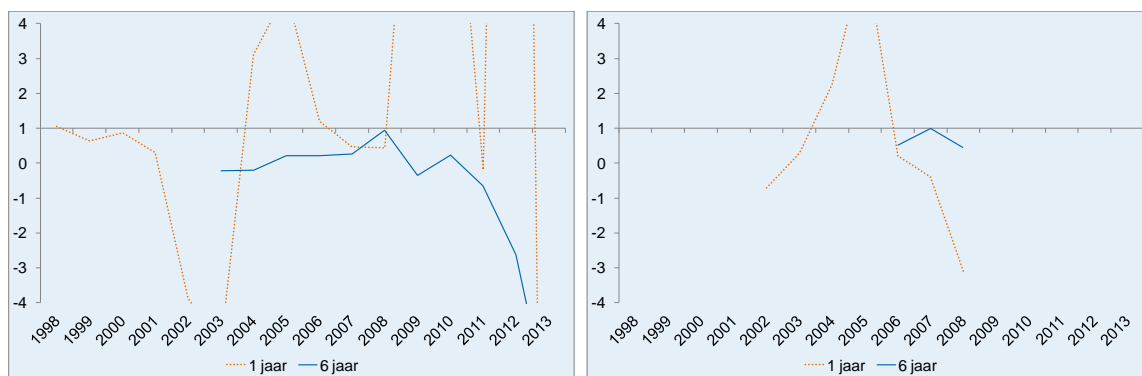
Figuur 3.9 Progressiefactor WNVZ-premies (links) en progressiefactor Zvw-premies (rechts)

3.3 Vennootschapsbelasting

Vennootschappen zijn in Nederland verplicht om over hun winst vennootschapsbelasting te betalen. Er is sprake van twee schijven, die qua tarief van elkaar verschillen (20% voor de eerste 200.000 euro en 25% voor de winst die daar boven uitgaat). Het is mogelijk om verliezen te verrekenen met winsten uit het vorige jaar (*carry back*) en de volgende negen jaren (*carry forward*). Vanwege deze mogelijkheid is de vennootschapsbelasting een van de meest volatiele heffingen, zoals ook blijkt uit de linkerfiguur van figuur 3.10.

Figuur 3.10 Progressiefactor vennootschapsbelasting (links) en progressiefactor vennootschapsbelasting, transbedragen (rechts)³³

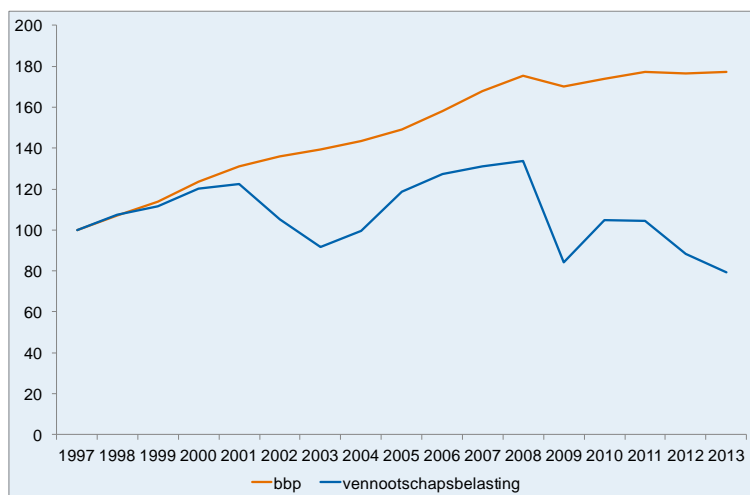
Het valt op dat er bij een voortschrijdende progressiefactor van 6 jaar een zekere conjunctuurtrend ontstaat: in geval van tegenvallende economische groei dalen de winst en de vennootschapsbelasting onmiddellijk. De vennootschapsbelasting reageert als gevolg van verliesverrekening echter vertraagd op hoogconjunctuur. Wanneer een periode van

³³ Vanwege verliesverrekening over een lange periode is er slechts data beschikbaar voor een beperkt aantal jaren.

hoogconjunctuur kort duurt, kan het zijn dan de verliesvoorraad nog niet volledig is verrekend, waardoor de progressiefactor langere tijd kleiner zal dan 1. Dit lijkt in de besproken periode het geval te zijn.³⁴

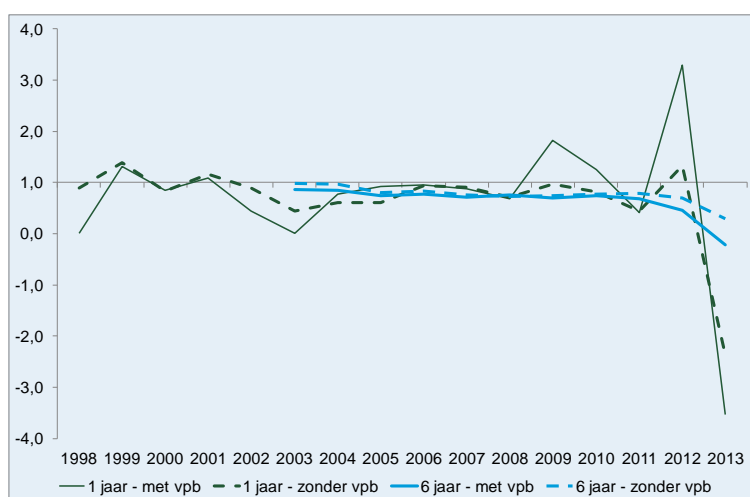
De rechterfiguur laat de progressiefactor voor de vennootschapsbelasting zien, waarbij alle betaalde kasbedragen zijn teruggelegd naar het jaar waarin de winst daadwerkelijk is behaald. We zien hier een minder volatiele vennootschapsbelasting, waarin de variatie vooral wordt bepaald door winstontwikkeling.

Figuur 3.11 Index bbp en vennootschapsbelasting

De progressiefactor voor de totale belasting- en premieontvangsten, zoals die is gepresenteerd aan het begin van hoofdstuk 3, is gevoelig voor het wel of niet opnemen van de vpb. Zoals in figuur 3.12 is te zien, is de progressiefactor op korte termijn substantieel minder volatiel als de vpb niet wordt meegerekend. Daarnaast ligt op langere termijn de progressiefactor hoger wanneer de vpb niet wordt meegenomen.

Figuur 3.12 Progressiefactor belasting- en premieontvangsten, met en zonder vpb

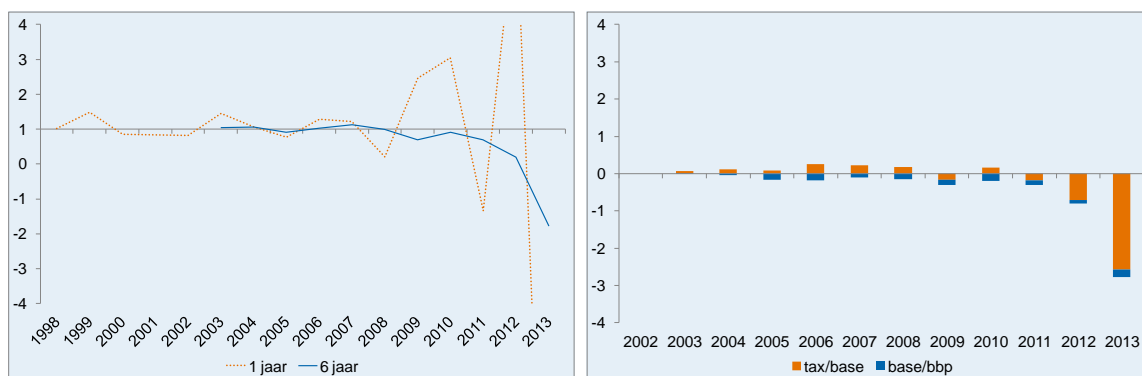

³⁴ Wanneer de verliesvoorraad opraakt, kan de opbrengst van de vennootschapsbelasting fors stijgen.

3.4 Btw

De belasting toegevoegde waarde (btw) wordt geheven over de waarde die wordt toegevoegd aan producten en is een vorm van omzetbelasting. De heffing wordt indirect betaald door consumenten via de producenten. Er is sprake van drie tariefgroepen, het nultarief, een laag tarief en een hoog tarief. Totaal gaat het om ongeveer 20% van de totale belasting- en premieontvangsten.

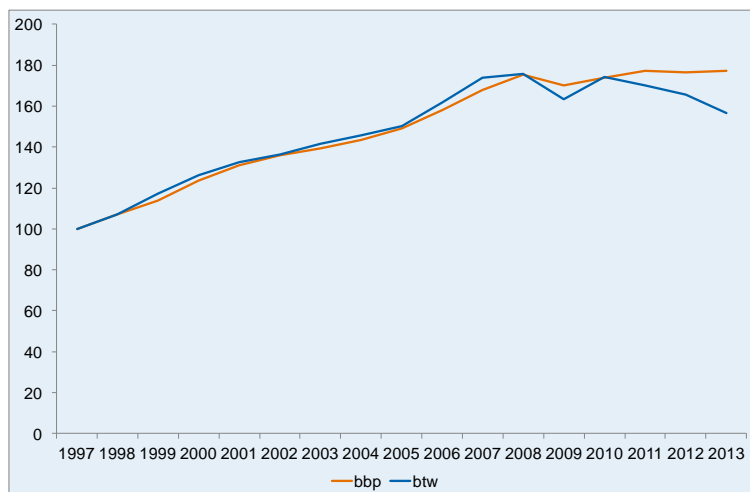
Figuur 3.13 Progressiefactor btw (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)

Figuur 3.13 laat zien dat de progressiefactor van de btw zich tot de crisis om en nabij de 1 beweegt: er is sprake van stabiliteit. Dit blijkt ook uit figuur 3.14. Niet voor niets noemt de Studiecommissie Belastingstelsel, gebaseerd op data tot en met 2008, de btw een solide belasting.³⁵ Vanaf de crisisjaren wijkt de btw meer af van de ontwikkeling van het bbp. In 2009 (met negatieve bbp-groei) en 2010 (met minimale bbp-groei) zien we dat de btw zich buitenproportioneel verhoudt met veranderingen in het bruto binnenlands product. Ook in de jaren daarna handhaaft deze trend zich in de 1-jaars progressiefactor. De 6-jaars progressiefactor laat zien dat in de crisis de btw achter is gebleven bij de ontwikkeling van het bbp.

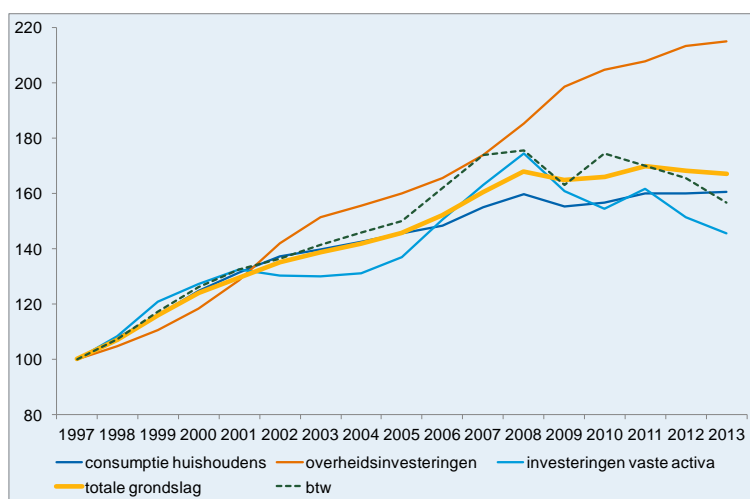
³⁵ [Studiecommissie Belastingstelsel](#) 2010.

Figuur 3.14 Index bbp en btw

Uit de rechterfiguur van figuur 3.13 blijkt dat de oorzaak van het achterblijven van de btw ten opzichte van het bbp moet worden gezocht in de systematiek van de belasting. De cumulatieve grondslag blijft slechts beperkt achter bij het bbp (base/bbp), terwijl de btw-opbrengsten (gecorrigeerd voor beleid) substantieel afnemen. Figuur 3.15 laat zien dat de samenstelling van de btw-grondslag over de jaren nogal is gewijzigd. Dit heeft impact op de uiteindelijke opbrengst, omdat effectieve tarieven verschillen over de grondslagen. Tot de crisisjaren stijgt de btw-opbrengst sneller dan de grondslag, wat wordt veroorzaakt door een toename van de relatieve licht belaste overheidsinvesteringen. Vanaf 2005 neemt de groei van de consumptie van huishoudens af. Dit deel van de grondslag bepaalt meer dan de helft van de totale grondslag en wordt relatief zwaar belast. De relatieve daling van de btw-opbrengsten wordt versterkt door de substantiële afname van de investeringen in vaste activa tijdens de crisis.

Figuur 3.15 Ontwikkeling btw-grondslag en btw (index)³⁶

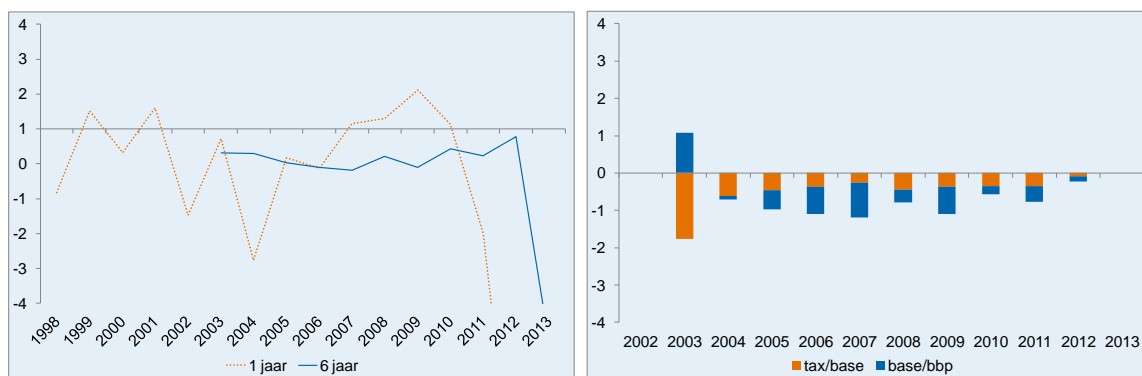

³⁶ De grondslag bij de analyse van de btw bestaat uit de consumptie van huishoudens, de investeringen in vaste activa en de overheidsinvesteringen.

3.5 Tabaksaccijnzen

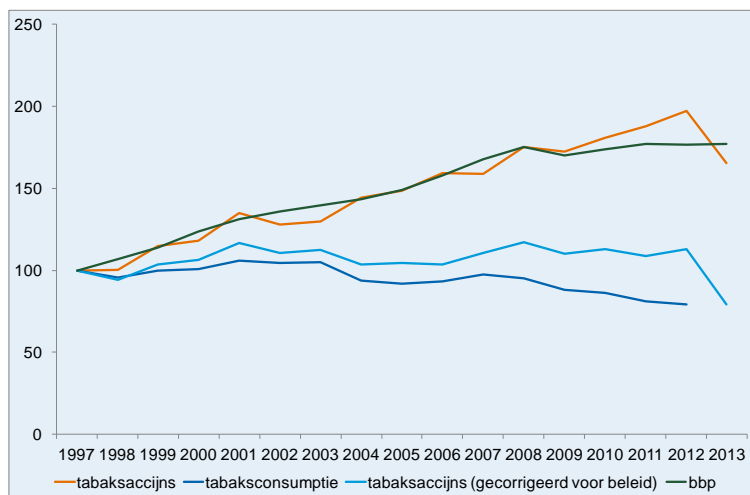
Deze heffing betreft een verbruiksbelasting op tabaksproducten. De belasting wordt geheven door middel van accijnszegels, aan te schaffen door de importeur. Er zijn verschillende tarieven voor sigaren, sigaretten en rooktabak. Deze tarieven zijn in de loop van de tijd toegenomen.

Figuur 3.16 Progressiefactor tabaksaccijnzen (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)³⁷

Over het algemeen ligt de progressiefactor van de tabaksaccijnzen onder de 1 en soms is ze zelfs negatief. In Nederland is er een algemene trend van minder roken, wat zijn weerslag heeft in de accijnsopbrengsten.

Figuur 3.17 Index bbp, tabaksaccijnzen en tabaksconsumptie³⁸

³⁷ In 2013 namen de ontvangsten uit tabaksaccijnzen fors af (zie figuur 3.17). Deze afname valt samen met een beleidsmatige verhoging van de tabaksaccijnzen van minder dan 0,4 mld euro. De gedragseffecten van deze verhoging bleken ongeveer 0,3 mld euro te bedragen. Samen met andere factoren, zoals afnemende consumptie en tijdelijke effecten, heeft dit geleid tot een endogene afname van de tabaksaccijnzen. Zie ook de [Grenseffectenrapportage](#) van het ministerie van Financiën, 2013.

³⁸ De grondslag betreft hier het volume van de Nederlandse tabaksconsumptie. Cijfers over de tabaksconsumptie in 2013 zijn nog niet beschikbaar. Dat jaar is zodoende weggelaten.

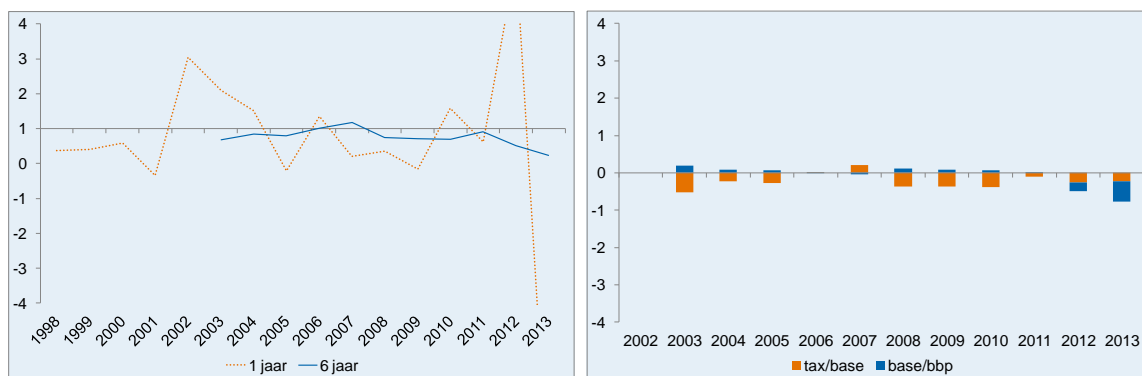
Figuur 3.17 laat zien dat de niet voor beleid geschoonde tabaksaccijnzen ongeveer meelopen met de ontwikkeling van het bbp. Echter, wanneer we corrigeren voor beleid, zien we dat de tabaksaccijnzen endogeen fors afnemen. Blijkbaar is de verhoging van de tabaksaccijnzen nodig om de inkomsten op peil te houden. De meest waarschijnlijke verklaring voor het endogeen teruglopen van de inkomsten uit de tabaksaccijnzen is de trend om minder te roken. Deze trend is te zien in het fors afnemende volume van de consumptie van tabaksartikelen.

Merk op dat in de rechtergrafiek van 3.16 beide componenten bijdragen aan de lage progressiefactor. Voor wat betreft base/bbp wordt dit verklaard door het achterblijven van de grondslag bij het bbp. Voor wat betreft tax/base komt dit omdat de consumptie daalt, terwijl de endogene opbrengsten van de tabaksaccijnzen licht stijgen. Dit leidt tot een negatief verband.

3.6 Brandstofaccijnzen

De brandstofaccijnzen betreffen een verbruikersheffing op de consumptie van benzine, diesel, LPG en CNG. De tarieven verschillen per brandstof: benzine en diesel worden relatief zwaar belast. De tarieven van deze heffing worden jaarlijks geïndexeerd, met uitzondering van LPG.

Figuur 3.18 Progressiefactor brandstofaccijnzen (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)³⁹

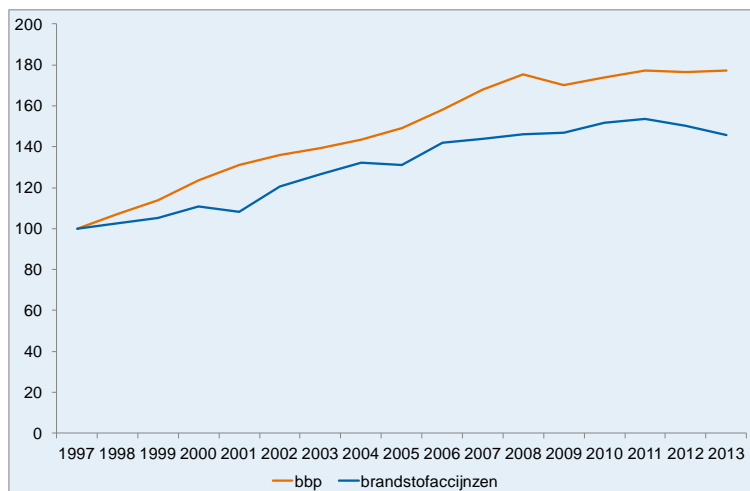

De 6-jaars progressiefactor van de brandstofaccijnzen ligt vrij constant rond de 1. De schommelingen die er op korte termijn zijn, vlakken op de langere termijn uit. De Studiecommissie stelt dat bij brandstofaccijnzen twee effecten tegen elkaar in werken. Ten eerste kan vanwege zuinig wordende auto's de progressiefactor kleiner worden dan 1. Daarnaast is mobiliteit een luxegoed, waardoor de accijnsopbrengsten sterker zouden stijgen dan het bbp. Uit de rechterfiguur blijkt dat het waarschijnlijk is dat beide effecten in het grootste deel van de besproken periode ongeveer even groot zijn (base/bbp).

³⁹ Hier betreft de grondslag de waarde van de consumptie van motorbrandstoffen.

De daling van de macro-economische progressiefactor aan het eind van de periode wordt met name veroorzaakt door achterblijvende consumptie van motorbrandstoffen.

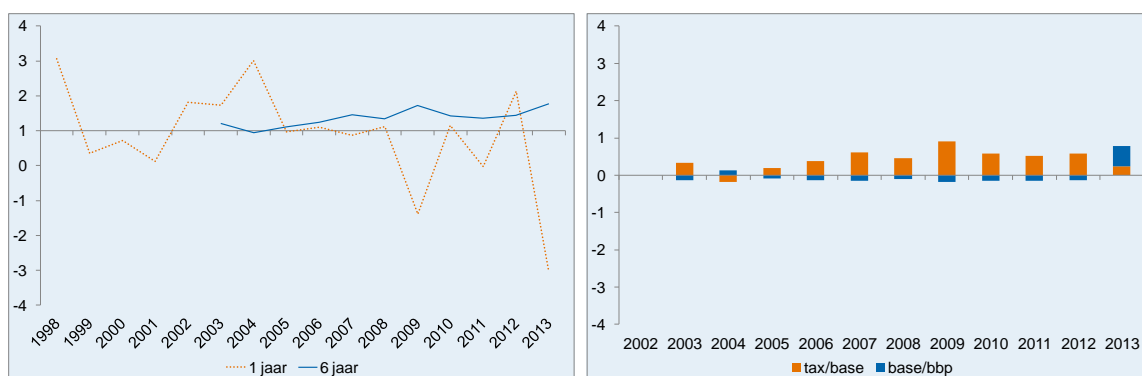
Figuur 3.19 Index bbp en brandstofaccijnzen

3.7 Motorrijtuigenbelasting

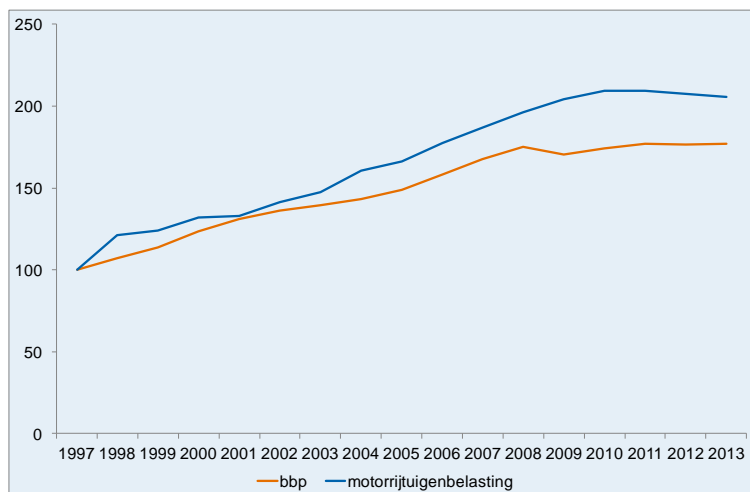
De motorrijtuigenbelasting belast het bezit van auto's, bussen, vrachtwagens en andere motorvoertuigen. De heffing bestaat uit twee componenten: de eigenlijke motorrijtuigenbelasting en de provinciale 'opcenten'. Voor dit provinciale deel verschillen de tarieven binnen Nederland. Dit gedeelte wordt in deze analyse niet meegenomen, omdat we de beleidscomponent van de provinciale 'opcenten' niet beschikbaar hebben in onze database. Verder variëren de tarieven onder meer naar gelang van het gewicht, de ouderdom en de brandstofsoort van het voertuig.

Figuur 3.20 Progressiefactor motorrijtuigenbelasting (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)

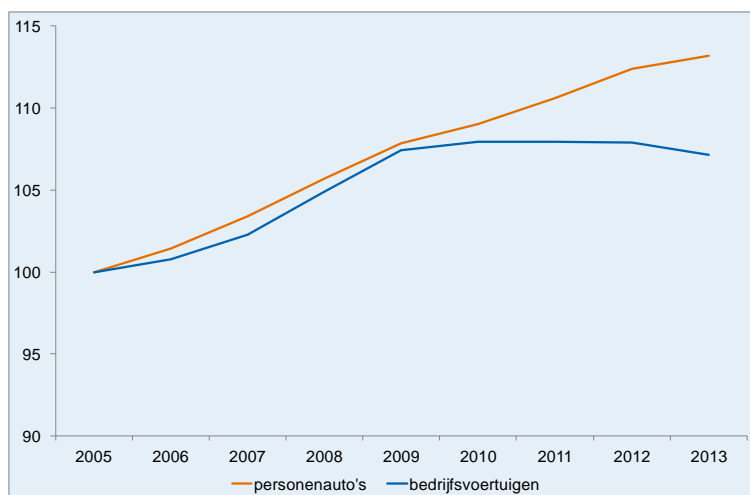

Figuur 3.21 Index bbp en motorrijtuigenbelasting

In figuur 3.20 is te zien dat de 6-jaars progressiefactor op langere termijn meebeweegt met de ontwikkeling van het bbp. De lichte plussen aan het eind van de geanalyseerde periode lijken te worden veroorzaakt door verschuivingen binnen de grondslag van de motorrijtuigenbelasting (tax/base). Figuur 3.22 laat zien dat het bezit van personenauto's (in omvang meer dan drie keer zo groot) blijft toenemen, terwijl het aantal bedrijfsvoertuigen wel meebeweegt met de economische ontwikkeling. Personenauto's worden ten opzichte van bedrijfsvoertuigen zwaarder belast. Zo kan, ondanks dat de volumegrondslag (over een langere periode) betrekkelijk weinig afwijkt van de ontwikkeling van het bbp, de belastingopbrengst toenemen.

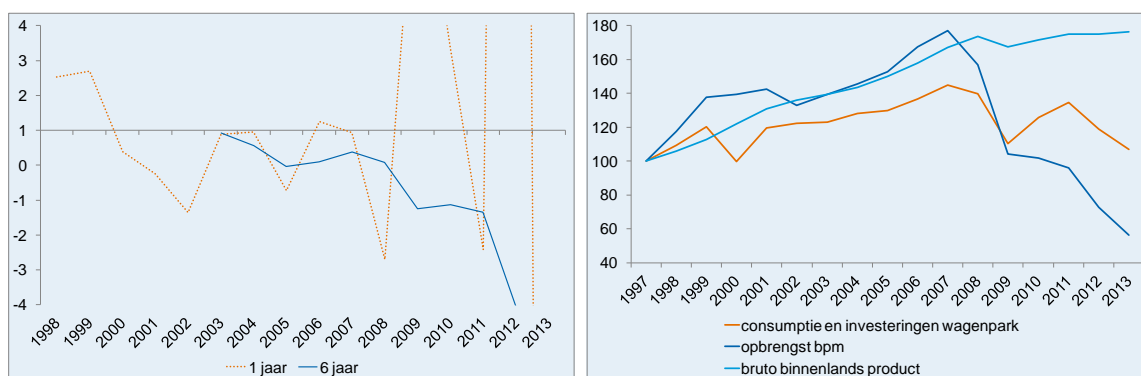
Figuur 3.22 Index aantal personenauto's en bedrijfsvoertuigen

3.8 Bpm

De belasting van personenauto's en motorrijwielen (bpm) is een procentuele belasting die (indirect) betaald moet worden bij de aanschaf van een motorvoertuig. Vanaf 2010 is de bpm omgebouwd van een heffing die gebaseerd is op de autowaarde, naar een heffing die is gebaseerd op de CO₂-uitstoot.

Figuur 3.23 Progressiefactor bpm (links) en indices opbrengst bpm, consumptie en investeringen wagenpark, bbp (rechts)

Duidelijk is dat de voortschrijdende progressiefactor (over 6 jaar) van de bpm lager is dan 1. Nogal eens duikt deze zelfs onder de nullijn. Voor de hand liggende verklaringen zijn een afnemende aankoop van auto's tijdens de crisis en vergroening van het wagenpark. In de rechterfiguur zien we dat de opbrengst van de bpm fors is afgenomen. Dit wordt eerst veroorzaakt door afnemende autoverkopen. Echter, na 2009 nemen de autoverkopen weer toe terwijl de opbrengst van de bpm achterblijft. Een belangrijke oorzaak hiervan is de ombouw van de bpm naar een groene belasting, waardoor de te betalen belasting afhankelijk is van de CO₂-uitstoot van de auto. De bedoeling was om op die manier milieuvriendelijke auto's fiscaal te stimuleren. Het Planbureau voor de Leefomgeving komt tot de conclusie dat de vergroening van de belasting effectief was.⁴⁰ Dit effect is versterkt door Europese normen met betrekking tot de toegestane uitstoot van CO₂.⁴¹

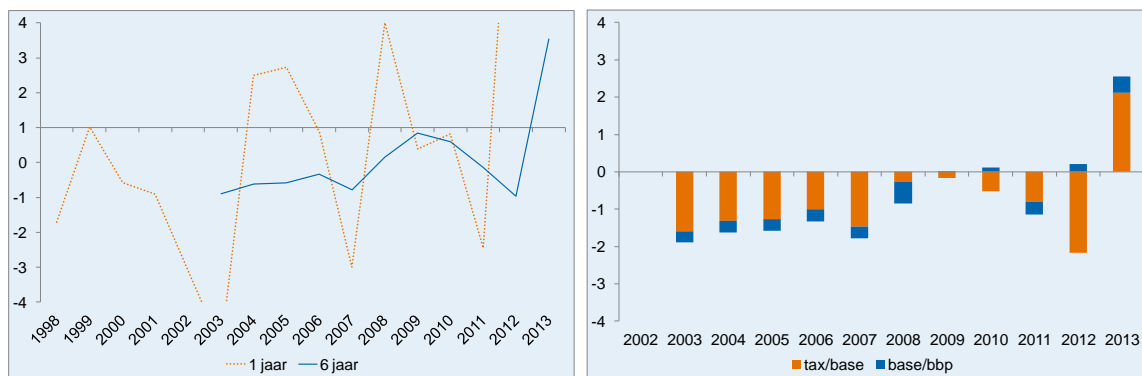
3.9 Energiebelasting

De energiebelasting is een regressieve belasting. Er wordt geheven op basis van het aantal verbruikte kWh, waarbij het tarief afneemt bij een grotere afname. Daarnaast is sprake van onderscheid tussen zakelijke en niet-zakelijke gebruikers. De belasting is ingevoerd in het kader van de vergroening van het belastingstelsel.

⁴⁰ Planbureau voor de Leefomgeving, [Vergroening van de aanschafbelasting voor personenauto's](#), 2014.

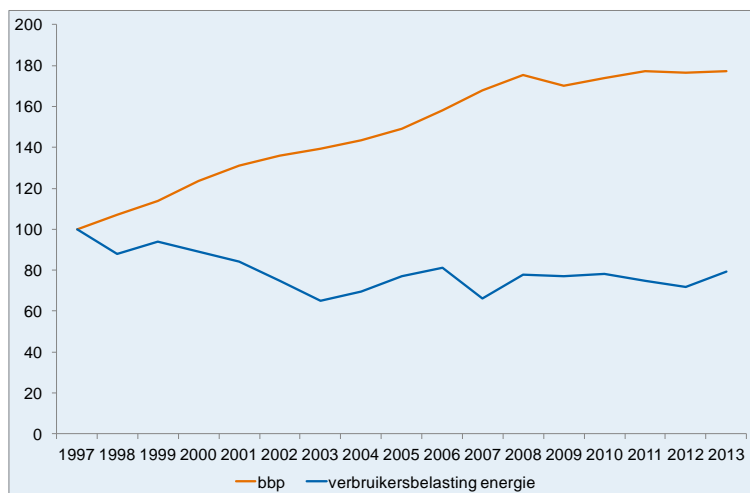
⁴¹ Planbureau voor de Leefomgeving, [Vergroening van de aanschafbelasting voor personenauto's](#), 2014, p. 11,12.

Figuur 3.24 Progressiefactor energiebelasting (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)

Op korte termijn is de energiebelasting sterk volatiel, onder meer als gevolg van warme of koude winters. Uit de figuur blijkt dat de progressiefactor van de energiebelasting vrijwel altijd lager is dan 1, op langere termijn. Hiervoor zijn twee belangrijke oorzaken aan te geven. Ten eerste is een lagere progressiefactor te verwachten, omdat de belasting een regressief karakter heeft. Toenemend verbruik laat verbruikers in een lager tarief terecht komen, waardoor de inkomsten uit de energiebelasting minder toenemen dan het bbp. Daarnaast heeft de energieheffing tot doel om energiegebruik te verminderen door externe effecten in de prijs te internaliseren. Een hogere prijs zal vermoedelijk de vraag naar energie verminderen. Dit effect draagt bij aan een progressiefactor van de energiebelasting kleiner dan 1. De rechterfiguur van 3.24 laat zien dat de afwijking van de belastingopbrengst ten opzichte van de belastinggrondslag bepalend is voor het verloop van de 6-jaars progressiefactor. Blijkbaar is het eerste effect (regressiviteit) van groter belang dan het tweede effect (vergroening).

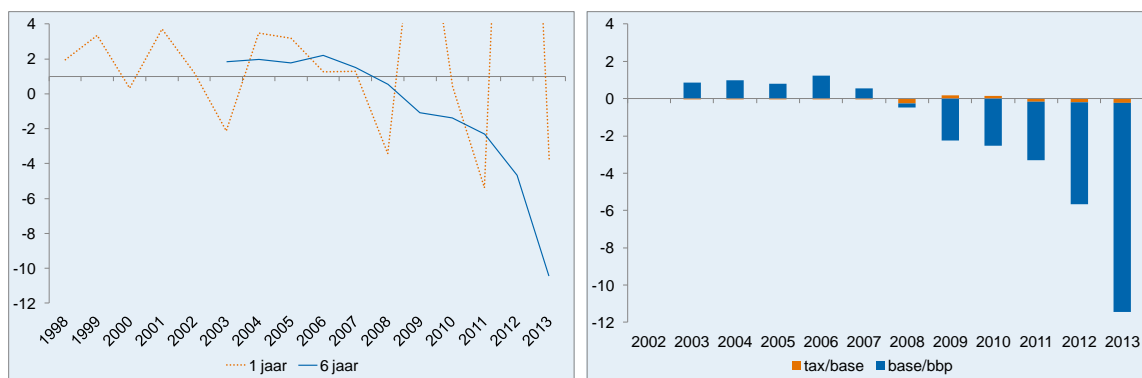
Figuur 3.25 Index bbp en energiebelasting

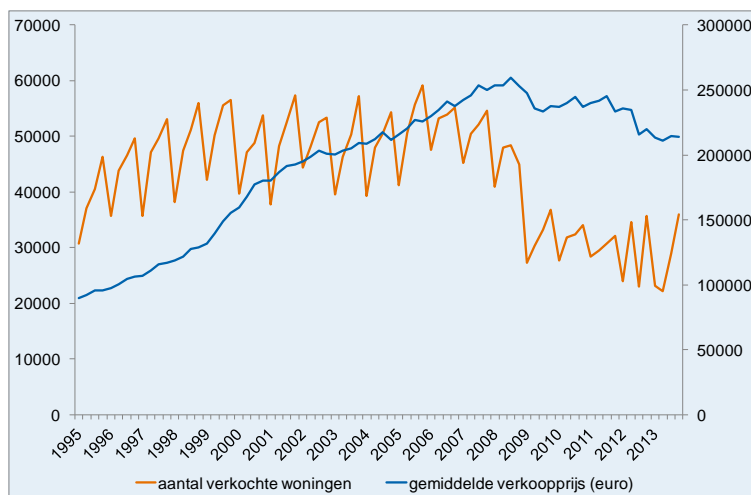
3.10 Overdrachtsbelasting

De overdrachtsbelasting wordt geheven over de koopsom van onroerende zaken. Tot 2011 betrof dit een percentage van 6%. In juni 2011 is dit percentage verlaagd naar 2%, om de verkoop van woningen zo min mogelijk te belemmeren.⁴² Het is onmiskenbaar dat de crisis grote effecten heeft gehad op de inkomsten uit de overdrachtsbelasting. Tot 2008 is de 6-jaars progressiefactor positief, waarna de ratio ver wegzakt. Zoals blijkt uit de rechterfiguur is dit geheel te wijten aan het teruglopen van de grondslag van deze belasting.⁴³ Er zijn twee trends die hieraan ten grondslag liggen, zoals te zien is in figuur 3.27. Ten eerste is sprake van een voortdurende daling van de huizenprijzen vanaf 2008, waardoor het bedrag waarover belasting kan worden geheven, afneemt. Daarnaast is sindsdien het aantal verkochte woningen fors afgenomen.

Figuur 3.26 Progressiefactor overdrachtsbelasting (links) en afwijking van 6-jaars progressiefactor (rechts)⁴⁴

Figuur 3.27 Aantal verkochte woningen (links) en ontwikkeling huizenprijzen (rechts)

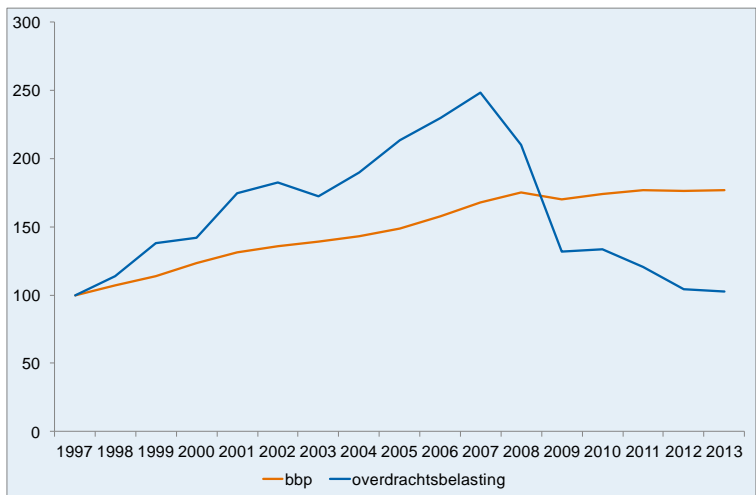

⁴² Voor een bespreking van de (wenselijkheid van de) overdrachtsbelasting, zie: Cnossen, S., 2012, [Three VAT Studies](#), CPB Document. Overigens worden de figuren niet vertekend door de belastingverlaging, er is gecorrigeerd voor beleid.

⁴³ Voor het schatten van de grondslag is gebruik gemaakt van het indexcijfer voor de verkopen van onroerend goed uit Bimbam.

⁴⁴ Merk op dat de assen afwijken van de eerdere grafieken.

Figuur 3.28 Index bbp en overdrachtsbelasting

4 Conclusies

Uit het voorgaande volgt dat de loon- en inkomstenheffing, de btw en de vpb de meest bepalende belastingen zijn voor de progressiefactor omdat deze belastingen samen een groot gewicht vormen in de belasting- en premieontvangsten en daarmee in de progressiefactor. De vpb-ontvangsten dragen sterk bij aan de volatiliteit van de macro-economische progressiefactor, en sinds 2009 ook aan de daling ervan.

De loon- en inkomstenheffing vormt tijdens de beschouwde periode een anticyclische belasting: in 'goede tijden' blijven de overheidsinkomsten achter bij de ontwikkeling van de economie, terwijl ze vooral aan het begin van de crisis juist sterker toenemen dan de bbp-groei. Hierdoor houdt de loon- en inkomstenheffing de overheidsbegroting enigszins in balans.

In een recessie waarin de private bestedingen en investeringen sterk achterblijven bij het bbp, zoals we de afgelopen jaren hebben gezien, versterkt de btw de cyclische reactie van de belastinginkomsten. Het achterblijven van private consumptie en investeringen (met name in nieuwe woningen) was een van de opvallende aspecten van de recente recessie. Deze reactie van de btw-inkomsten op de cyclus versterkt de automatische stabilisatiefunctie van de overheidsbegroting. De overheid "deelt" als het ware in de negatieve economische ontwikkeling. Op niveau van de economie als geheel wordt een kleiner deel van de bestedingen afgedragen aan de overheid.

Dit is een uitgave van:

Centraal Planbureau
Van Stolkweg 14
Postbus 80510 | 2508 GM Den Haag
T (070) 3383 380

info@cpb.nl | www.cpb.nl

Oktober 2014